

NyS

Titel:	'Det er easy at tale engelsk også'. Amerikadansk i 1960'erne og 1970'erne	
Forfatter:	Karoline Kühl	
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 47, 2015, s. 39-64	
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn	
URL:	www.nys.dk	

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

'Det er easy at tale engelsk også'

Amerikadansk i 1960'erne og 1970'erne

KAROLINE KÜHL

1. PÅ UDKIG EFTER AMERIKADANSK

USA har gennem lang tid været et af hovedmålene for udvandringen fra Danmark: 400.000-450.000 danskere udvandrede til USA mellem 1820 og 2000; flest i masseudvandringens tid fra 1890'erne og frem til 1930. Alligevel ved vi ikke meget om dansk-amerikanernes sprog. Denne artikel er skridt på vej hen imod en kortlægning af dansk-amerikaneres sprog gennem tiderne og, mere specifikt, hen imod et svar på spørgsmålet om der har eksisteret specifikke, amerikanske, sproglige træk. Grundlaget for denne artikel er analyser af 64 optagelser af dansk-amerikanere fra 1960'erne og 1970'erne som repræsenterer en gruppe menneskers talesprog der for størstedelens vedkommende er født før 1900 (i USA eller i Danmark) og, hvis de er født i Danmark, er udvandret til USA 1887–1954. Alle talerne er dansk-engelsk tosprogede. Dette afspejles i informanternes talte dansk der selv i en samtale med en dansk interviewer er præget af engelsk indflydelse på alle sproglige planer.

En sproglig analyse (afsnit 5) beskriver syntaktiske og leksikalske træk der systematisk adskiller amerikadansk fra danmarksdansk.¹ Analysen tager afsæt i et oprids af betingelserne for det danske sprog i USA 1900-1960 (afsnit 2), metasproglig evidens for eksistensen af en specifik amerikadansk måde at tale på (afsnit 3) og en beskrivelse af datagrundlaget for analyserne (afsnit 4). Artiklen afrundes med en diskussion af resultater (afsnit 6) samt en konklusion (afsnit 7).

2. DANSKERNE I USA I BEGYNDELSEN AF DET 20. ÅRHUNDREDE

Danmark i begyndelsen af det 20. århundrede var præget af den transatlantiske masseemigration: Ca. 140.000 danskere udvandrede til USA

mellem 1901 og 1930; årligt rejste mellem knap 4.000 og godt 8.000 personer over Atlanten (Grøngaard Jeppesen 2005: 265ff., 323).² Set med datidens øjne udgjorde dette store tal, selvom udvandringen ikke 'tømte' landet på samme måde som fx det sydlige Sverige. Efter først at have været præget af familieudvandring, omfattede den danske udvandring omkring århundredeskiftet flest ugifte yngre personer (Grøngaard Jeppesen 2005: 401ff.). Det var et særligt træk i den danske gruppe (sammenlignet med andre nordeuropæiske grupper) at antallet af ugifte mænd dominerede så tydeligt talmæssigt: Mændene udgjorde 55%-65% af udvandrerne (Hvidt 1971: 188f., 194); et forhold, der først vendte efter 2. verdenskrig.

I 1900 levede ca. 159.000 danskfødte danskere i USA; i 1920 var tallet steget til ca. 189.000. Hvis man regner den første amerikanskfødte generation (dvs. anden generation af de danske udvandrere med mindst én dansk forælder) med, lå tallet i 1920 på knap 468.000 (Grøngaard Jeppesen 2005: 264) og nåede sit højdepunkt i 1930 med over 530.000 personer af dansk oprindelse (danskfødt og første generation amerikanskfødt). I årene 1910–1920 boede, sammenholdt med indbyggertallet i Danmark, 6,3% af danskerne i USA; medregnet den første amerikanskfødte generation blev det til 15,6% (Grøngaard Jeppesen 2005: 264f).

Til trods for at dette er høje tal set med datidige danske øjne, var gruppen stadig forholdsvis lille sammenlignet med andre immigrantgrupper. Dette forhold har givetvis haft betydning for nytteværdien og dermed motivationen for bibeholdelse af dansk blandt udvandrerne og deres efterkommere, men ægteskabsmønstrene, bosættelsesmønstrene og mobiliteten blandt dansk-amerikanerne synes at have haft endnu større betydning: Som nævnt var den danske udvandring præget af et højt antal af ugifte mænd. Dette havde konsekvenser for opretholdelsen af sproget i de mindste enheder, familierne: I 1920 var kun 55,9% af de danskfødte mænd gift med en kvinde fra Danmark eller med en kvinde med danskfødte forældre. Blandt den første amerikanskfødte generation var eksogami endnu mere udpræget: Kun 4,8% af mændene fra denne gruppe var i 1920 gift med en danskfødt kvinde, og kun ca. en femtedel fandt en ægtefælle blandt danskernes efterkommere. Tilsvarende foretrak kvinderne fra den danske gruppe i tiden mel-

lem 1900 og 1920 statistisk set ægteskaber med tyske mænd frem for at gifte sig med nordmænd og svenskere (Grøngaard Jeppesen 2005: 282ff.). Mens der i sidstnævnte ægteskaber måske har været en chance for at dansk kunne være blevet opretholdt som familiesprog, har det nok ikke været tilfældet ved dansk-tyske ægteskaber, hvor interskandinavisk (semi)kommunikation ikke har været mulig, og hvor skiftet til et fælles sprog (sandsynligvis engelsk) har været nødvendig.

Den danske gruppes bosættelsesmønster var generelt karakteriseret ved stor spredning ud over forholdsvis mange stater, særlig i Nordøst (primært New York City), i Midtvesten, i Utah (grundet mormonmissionen) og i Californien. Danskerne bosatte sig sjældent koncentreret og op ad andre fra deres egne nationale gruppe, men flyttede efter chancerne for et bedre liv (for en detaljeret analyse af bosættelsesmønstrene se Grøngaard Jeppesen 2005). Selvom der omkring 1915 eksisterede danske enklaver med danske skoler, kirker og forretninger hvor hjemlandets traditioner og sproget (bevidst) blev vedligeholdt, var det forholdsvist få. Ingen 'counties' rummede mere end 2.000 danskere, med undtagelse af Racine County i Wisconsin hvor der omkring 1900 havde samlet sig ca. 3.700 danskere (Grøngaard Jeppesen 2005: 203f) og to kvarterer i Chicago, hvor der i 1930 boede 30.000 danskere (danskfødt og første amerikanskfødte generation) (Grøngaard Jeppesen 2005: 203f).

Heller ikke de danskes indvandreres efterkommere var særlig stedfaste, men flyttede og bosatte sig efter muligheden for socioøkonomisk gevinst: I 1920 boede ikke mindre end 26,2% af anden amerikanskfødte generation i en anden stat end de var født i. Det kan altså konkluderes at mobiliteten blandt dansk-amerikanerne var udpræget (jf. Grøngaard Jeppesen 2011: 105ff.), og det har været en hindrende faktor for opretholdelsen af det danske sprog. Ikke desto mindre fortæller talerne i SpAmDa Corpus (se afsnit 4) om forskellige netværk ('communities of practice', Meyerhoff 2002) såsom kor, foreninger, og selvfølgelig også familien hvor dansk er blevet bibeholdt som gruppesprog.

En anden faktor der havde forholdsvis stor indflydelse på opretholdelsen af det danske sprog i USA, var forskellene mellem holdningerne til det danske sprog i hhv. indremissionsk og grundtvigiansk prægede menigheder: Grundtvigianerne understøttede det dansk-amerikanske

initiativ 'Dansk Folkesamfund' (grundlagt 1883–84) i dets bestræbelse på at oprette danske bosættelser med mulighed for at leve et dansk liv i USA med danske skoler, højskoler, foreninger og forretninger.³ Danske bosættelser skulle lede til opretholdelsen af det danske sprog, der i grundtvigianernes forestilling var modersmålet, hjertesproget og vejen til den rette tro. Men i diskussionen af den såkaldte 'kolonisag' (oprettelse af danske bosættelser) trådte forskellene i den indremissionske og den grundtvigianske holdning til vedligeholdelsen af dansk kultur og sprog tydelig frem. Den indremissionske præst og historiker P.S. Vig (1854–1929) udtalte tydeligt at den indremissionske trosretning ikke så nogen grund til at opretholde det danske sprog længere end højst nødvendig:

[...] vi ville gøre os selv og vore børn en bjørnetjeneste ved at gøre alt, hvad vi formår for at hindre dem i at blive amerikaniseret; [...] Selv hvis det danske sprog går tabt for vore efterkommere, vil de dog kunne bevare alt det som er godt og sandt i den danske folkekarakter [...] (P.S. Vig, 1888, citeret efter Bredmose Simonsen 1990: 60).

Dette citat er kun en af mange udtalelser med samme indhold fra indremissionske lærere og præster som står i stærk kontrast til grundtvigianernes argumentation for nødvendigheden af opretholdelsen af et 'rent' dansk sprog som modersmål (jf. Bredmose Simonsen 1990, Petersen & Nielsen 1992). De forskellige holdninger til bevarelsen af dansk kultur og sprog havde konsekvenser. Så sent som i 1960'erne var det muligt at observere en forskel mellem de sproglige forhold i indremissionsk og grundtvigiansk prægede samfund: I grundtvigiansk prægede områder var der generelt flere dansktalende, også flere dialekttalende dansk-amerikanere, mindre sprogblending og større kendskab til dansk hos anden og tredje generation end i de indremissionsk prægede (Kjær & Baumann Larsen 1972: 51). Den religiøst motiverede splittelse i den Danske Kirke i USA havde altså direkte konsekvenser for sprogbrugen. Som sekundær effekt har splittelsen ført til at Den Danske Kirke ikke har været ét samlende element for dansk-amerikanerne. Også dette har været et dårligt varsel for bevarelsen af det danske sprog.

Foruden den danske gruppes egendynamik havde visse amerikanske sociopolitiske udviklinger stor betydning for vedligeholdelsen af sproget: Som følge af USA's indtræden i 1. verdenskrig opstod der stærke nationalistiske strømninger i landet, som gav sig udslag i stærk mistro over for brugen af andre sprog end engelsk. Stærkest ramt var den tyske indvandrergruppe, men også dansk-amerikanerne fik mistroen at føle: I maj 1918 blev der i Iowa udstedt forbud mod offentlig brug af andre sprog end engelsk. Iowa var på det tidspunkt hjem for 19.000 dansk-amerikanere, og det store danske segments brug af dansk i skole og kirke og deres opdragelse af børnene som danskere (ikke som amerikanere) blev stærkt kritiseret (Petersen & Nielsen 1992: 134). Kombinationen af forbud mod offentlig brug af dansk og nationalistisk propaganda gav sig udslag i en formindsket brug af sproget. Heller ikke tiden omkring og efter 2. verdenskrig åbnede mange muligheder for en identitet som 'bindestregs-amerikaner', som kunne give udslag i viljen til at (gen)lære og opretholde forfædrenes sprog: De amerikanske restriktioner på indvandringskvoterne mellem 1921 og 1965 betød at der ikke kom mange nye immigranter til, der kunne have udgjort et fornyet sprogligt input. Desuden var USA i løbet af 2. verdenskrig blevet en verdensmagt med stor økonomisk vækst, stadig baseret på tanken om det amerikanske samfund som smeltedigel; og også deltagelsen i krigen som amerikaner (ikke som indvandrer/efterkommer af indvandrer) må have haft en samlende virkning på befolkningen (Grøngaard Jeppesen 2011: 29ff.).

Sammenfattende kan det siges at kombinationen af de faktorer der prægede dansk-amerikanernes liv mellem 1900 og 1960 (forholdsvis lille gruppe, udpræget mobilitet, udpræget eksogami, splittelse af Den Danske Kirke i USA, nationalistisk propaganda i sammenhæng med 1. verdenskrig, national samling som følge af 2. verdenskrig, økonomisk vækst fra 1950'erne) betød dårlige vilkår for opretholdelsen af det danske sprog. Prototypisk blev sproget opretholdt længst af kvinder der ved udvandringen var forholdsvis gamle, og som på grund af bosættelse i en dansk enklave på landet (ikke kun mentalt, men også fysisk adskilt fra andre sprog) ikke havde brug for at lære engelsk (jf. Grøngaard Jeppesen 2005: 204f). Selvom der altså var forskelle i bibeholdelsen af sproget, lagde situationen op til en gradvis, men fortløbende sprogdød:

‘...fewer younger speakers use the dying language variety and with less proficiency in more restricted contexts than their older cohorts within the community’ (Wolfram 2002: 766). Set med omvendte fortegn betød det at den sproglige assimilation blandt dansk-amerikanerne forløb hurtigt og effektivt: Mens der i 1900 var 5,3% af de danskfødte i USA der i de amerikanske censusbesvarelser⁴ angav, at de ikke kunne tale engelsk, var dette tal faldet til 2,8% i 1920 (Grøngaard Jeppesen 2005: 283). Man kan generelt konkludere at hvis dansk-amerikanere i begyndelsen af det 20. århundrede bibeholdt dansk som dagligt sprog, var det på trods af omstændighederne, ikke på grund af dem. Og at det ikke ubetinget har været danmarksdansk der er blevet talt, tyder bl.a. metasproglige udsagn på (se næste afsnit).

3. METASPROGLIG EVIDENS FOR AMERIKADANSK

At der har været en form for sprogbrug der har været typisk for (eller er blevet opfattet som værende et kendetegn for) dansk-amerikanerne, viser den dansk-amerikanske præst F.L. Grundtvigs (1854-1903, søn af N.F.S. Grundtvig) parodi på dansk-amerikanernes sprogbrug i form af lejlighedssange og -digte (se Stølen 2010: 64ff.). Også den dansk-amerikanske forfatter Adam Dan parodierer sprogbrugen i sin fortælling ’Trofasthed’ (1899):

... Deres Tale var en underlig Blanding af daarligt Dansk og endnu daarligere Engelsk. Den Gamle forstod ikke det Halve af, hvad de sagde: ’Ja, det er ikke saa isi for old Pippel at komme til det her Contri, al Ting er saa differens’, sagde én af dem, en Kvinde med Opstoppennæse og et Par kuglerunde Øjne [...] ’f caase! naar vi skal ’mække vor Levned’, maa vi jo rette os efter ’de Amerikens’ – sure – der da ogsaa er meget mere nice Folk, - yes – end Danskerne, - you know!

Dans og Grundtvigs gengivelser er parodier, og selvom de nok bygger på læsernes indforståede genkendelse, er de sproglige træk sandsynligvis overdrevne for at opnå en komisk og/eller satirisk effekt. Ikke desto mindre findes der også samtidige kommentarer som synes at være mere neutrale:

... Danskerne på den egn syntes at det var bondsk at tale dialekten, så de prøvede at komme bort fra det, og i stedet for snakkede de blandingssprog, og de fleste blev ved med det, så det blev hverken dansk eller engelsk til sidst, og sådan snakker de endnu. (Niels Fredriksen, præst, født i 1886 i Bøstrup, Langeland, udvandret til USA i 1911, citeret efter Kjær & Baumann Larsen 1974: 428)

Dans og Grundtvigs parodier omfatter udelukkende leksikalske fænomener; de nævner ikke forandringer i syntaks eller morfologi. Hvorvidt den ortografiske gengivelse af kvindens tale i Dans fortælling er et forsøg på at gengive amerikansk engelsk eller en specifik dansk-amerikansk udtale, er ikke muligt at afgøre. Det er heller ikke muligt at afgøre hvilke former for sprogblandinger N. Fredriksen betegner som blandingssprog i ovenstående citat: Han er ikke en af talerne i SpAmDa Corpus (se følgende afsnit for beskrivelse af korpus), og hans ytring er citeret uden videre sammenhæng. Indsamlerne af de data som danner grundlag for SpAmDa, Iver Kjær og Mogens Baumann Larsen, karakteriserer talernes sprog som værende (sidste spor af) et dansk-amerikansk gruppesprog, der har været underlagt en vis normering og fiksering som accepteret sprogbrug (Kjær & Baumann Larsen 1974, Baumann Larsen & Kjær 1978). Deres analyse underbygges dog ikke af data.

4. SPOKEN AMERICAN DANISH (SPAMDA) CORPUS

'Spoken American Danish Corpus' (SpAmDa Corpus) bygger på udskrifter af 64 interviews/samtaler med 58 dansk-amerikanere gennemført af Baumann Larsen og Kjær i 1966, 1973 og 1976. De originale udskrifter er blevet konverteret til et lingvistisk korpus (90.000 ord).⁵ Som teksttype kan SpAmDa Corpus beskrives som en samling af biografiske narrativer hvor interviewerens spørger til informantens liv og denne retrospektivt fortæller om de begivenheder, han/hun skønner at være af betydning. Dertil kommer beretninger om sprog- og dialektbrug i familien.

Metadata om informanterne, såsom fødested, udvandringsår, optagelsesdato mm., er noteret i de originale udskrifter, og det er herfra, samt fra interviewenes indhold, at følgende beskrivelse af informan-

terne er udledt: SpAmDa Corpus' 58 talere (27 kvinder, 31 mænd) kan overordnet deles op i en amerikanskfødt og en danskfødt gruppe, hvoraf den sidstnævnte med 41 informanter tydeligt er den største. De fleste informanter (49, både dansk- og amerikanskfødte) er født 1876–1900, og størstedelen af de danskfødte (34 ud af 41) er udvandret mellem 1900 og 1930. Deres fødesteder er geografisk spredt ud over Danmark, uden nogen koncentration et særligt sted. Spredningen repræsenterer muligvis et valg fra indsamlerne med henblik på dialektforskelle, men den er ikke repræsentativ for den danske udvandring som sådan, hvor 'udkantsområderne' (Bornholm, Lolland-Falster og Nordjylland, Langeland og Ærø) har bidraget med flest udvandrere (Grøngaard Jeppsen 2013: 27). Størstedelen af de amerikanskfødte informanter er født i Midtvesten (South Dakota, Illinois, Nebraska, Wisconsin og Iowa).

Sproglige betingelser for SpAmDa Corpus' talere

Den danskfødte og den amerikanskfødte gruppe adskiller sig med henblik på deres sprog- og registerbeherskelse i dansk (og engelsk) samt med henblik på tidspunktet for tilegnelsen af engelsk. For de danskfødte informanter har den gennemsnitlige alder ved udvandringen været 23,3 år (kun fire informanter har været yngre end 15 år). Det betyder at sprogtilegnelsesprocessen ved udvandringen har været gennemført, og at talerne har haft en bred vifte af registre (formelt/uformelt sprog, sandsynligvis et vist fagsprog osv.) inden for et dansk talesprog til rådighed. Deres danske sproglige repertoire har dækket alle sproglige domæner ('domæne' iflg. Fishman 1972). I modsætning hertil har dansk for den amerikanskfødte gruppe været et sprog som kun kunne bruges i begrænsede domæner (hjemme, måske blandt venner, måske i dansk kirke, undtagelsesvis i skolen), mens engelsk kunne bruges i alle (andre) domæner. Asymmetrisk domænefordeling leder typisk til sprogligt registertab hos talerne. Dette implicerer at det har været et tilsvarende begrænset sprogligt spektrum, som denne gruppe har været i stand til at videregive til de følgende generationer, ligesom den amerikanskfødte gruppe sandsynligvis også selv i hjemmet har lært et dansk fra deres dansk- eller amerikanskfødte forældre, som ikke har været fri for engelsk indflydelse.

Med henblik på tidspunktet for tilegnelsen af engelsk, kan SpAmDa Corpus' talere beskrives som 'heritage speakers': Talere, der er opvokset med et andet sprog (dansk) end flertalssproget, men på et tidspunkt har skiftet til flertalssproget (engelsk) som deres stærkeste sprog (Polinsky & Kagan 2007). De danskfødte informanter kan karakteriseres som sene lørnere af engelsk, idet deres sprogskift er foregået i en alder hvor tilegnelsen af dansk må siges at være gennemført (15–43 år). Ikke desto mindre fortæller de fleste at engelsk for dem blev hjemmesproget og det stærkeste sprog, også selvom de giftede sig med andre dansk-amerikanere. I den amerikanskfødte gruppe er sprogskiftet typisk udløst af skolestart i de amerikanske skoler. Enkelte informanter fortæller om deres opvækst i danske bosættelser med en dansk kirke og dansk sommerskole, men den typiske fortælling om sprogskiftet i både den danskfødte og den amerikanskfødte gruppe nævner skolen som en udløsende faktor for sprogskiftet hos både børnene og deres forældre:

... Se, nu har jeg levet i nærheden af danskere den meste tid, i en – i en dansk settlement. Men at selvfølgelig eftersom tiden gik, og de yngre groede op, så changede sproget – det – Når du kom sammen med nogle af de rigtig gamle, din egen alder – de ældre – så kunne vi tale dansk under tiden. Men når du kom sammen med de yngre, det var – deres børn og andre unge som var født her, så er det ligesom – så taler du – taler du engelsk, for det er deres sprog. De lærte nok, mange af dem lærte nok noget dansk i hjemmet, men – det var jo ligegodt kind of begrænset – det – når de havde begyndt at gå i skole og kom fra skolerne igen, så – så er det engelsk blevet sproget der groede op. Det mærkede man jo ikke så meget før efter den første verdenskrig, så kunne man mærke at det forandrede sig. (Carl Nielsen, født 1886 i Bromme på Sjælland, udvandret i 1906, optaget i 1976 af M. Baumann Larsen; SpAmDa Corpus)

Mens de danskfødte informanter har haft et væsentlig større og væsentlig mere differentieret input fra dansk (dialekt), og har gennemgået en monolingval sprogtilegnelsesproces, har input fra dansk for den amerikanskfødte generation været 'ligegodt kind of begrænset' (C. Nielsen, jf. ovenfor) både kvalitativt (variationen i sproglige domæner) og kvantitativt (mængden af dansk). Dansk fjernsyn og dansk radio kunne ikke modtages i USA i begyndelsen af det 20. århundrede, og

telefonsamtaler til Danmark var dyre. En del informanter beretter om rejser 'hjem' til Danmark, men de allerfleste ophold synes at have været forholdsvis korte og haft karakter af turistrejser med enkelte besøg hos noget (fjernt) familie. Så selvom informanterne har været bevidste om deres oprindelse, synes rejserne ikke at have haft indflydelse på opretholdelsen af sproget. Tilrejsende danskeres sprogbrug lader ikke til at have spillet en stor rolle pga. den udprægede mobilitet blandt dansk-amerikanerne, hhv. tendensen til ikke at bosætte sig samlet. Der er ingen af SpAmDa Corpus' talere som beretter om kontakt til nytilkomne danskere. Akademisk beskæftigelse med dansk som mulighed for input af og bevidst omgang med sproget har ikke givet sig udslag for SpAmDa Corpus informanter: Kun en informant har som præst været akademisk uddannet.

Konklusionen med henblik på informanternes sproglige forudsætninger og udviklingen i deres sprogbrug må blive at SpAmDa Corpus' talere har fulgt det prototypiske forløb i dansk-amerikanernes assimilering: Sprogskiftet fra dansk til engelsk som stærkeste sprog har fundet sted i 1. eller 2. generation. At informanterne har opretholdt det danske sprog, er i denne sammenhæng tautologisk, idet de ikke ville være blevet interviewet hvis de ikke havde kunnet tale dansk. Med dette som udgangspunkt må undersøgelsen af dansk i USA på basis af SpAmDa Corpus naturligvis ses som grundlæggende ensidig. Optagelserne viser ikke den store gruppe af dansk-amerikanere der formodentlig opgav at tale dansk, eller ikke lærte det af deres forældre. Spørgsmålet er nu om sproget hos dem, der har bibeholdt det, er kendetegnet af systematiske forandringer, og af specifikke amerikanske træk.

Korpuslingvistisk metode brugt i SpAmDa Corpus

Analyserne af SpAmDa har som mål at finde og beskrive amerikanske træk der systematisk divergerer fra danmarksdansk. Dette implicerer at analyserne ikke har sigtet mod individers idiosynkratiske sprogbrug, men at fokus har ligget på træk som bliver brugt af mange talere. Generelle kriterier for systematisk sprogforandring er først og fremmest mange forekomster af et sprogligt træk, men også at det sproglige træk produceres af mange talere, ikke kun af enkelte talere mange gange.

En fuldstændig opmærkning af korpus giver mulighed for at se variansen i en sproglig variabels optræden når følgende kontekster stilles over for hinanden: a) Alle kontekster hvor et sprogligt fænomen forekommer eller kunne forekomme (100%), b) alle kontekster hvor det sproglige træk forekommer (x%), og c) alle kontekster hvor det sproglige træk kunne forekomme, men ikke gør det (y%; for korpuslingvistisk metode med et lignende korpus, se Kühl 2012). En sammenholdelse af sproglige variable fungerer dog bedst for entydige sproglige varianter, som fx ordstilling, hvor en procentvis fordeling af den ene variant mod den anden variant kan vises (jf. afsnit 5 om syntaktiske forandringer).

Analyserne af de leksikalske forandringer i SpAmDa Corpus bygger ikke på egentlige variabelanalyser. Det skyldes at en variabelanalyse, i kraft af de subjektive valg der i givet fald skulle træffes vedrørende oversættelsesækvivalenter, skønnes at opbyde for mange fejlkilder når analysen omhandler mere end et sprog. Fx ville en variabelanalyse af brugen af 'well' som amerikadansk diskurspartikel indebære at der skulle træffes beslutning om hvad den eller de relevante danske ækvivalenter til 'well' kunne være, og det er åbenlyst ikke et spørgsmål der kan gives et entydigt svar på. I analysen af den leksikalske forandring er forekomsterne derfor angivet med absolutte tal. Disse kan relateres til korpussets 90.000 ord.

SpAmDa Corpus er xml-baseret, og kodningen følger så vidt muligt de internationale TEI (Text Encoding Initiative)-standarder (plus nogle korpus-specifikke udvidelser) for at sikre kompatibilitet. Ytringer, sætninger og ord er markeret med såkaldte 'tags' i korpusset; dertil kommer en gennemgående kodning af sproglige attributter, fx sætningstyper eller ordklasser, hvis dette har været nødvendig for en analyse. Opmærkningen af korpus kombinerer en kvalitativ analyse som gennemføres til dels automatisk (opmærkning af talerskift, ytringer, ord), til dels af mennesker (opmærkning af attributter) med en kvantitativ analyse via XPath. XPath er et søgeværktøj til xml-filer som søger efter opmærkede elementer under foruddefinerede betingelser, fx hierarkier og rækkefølger. Kombinationen af kvalitative og kvantitative analyser løfter resultaterne op over spredte iagttagelser, og gør det muligt at vise forskellen mellem enkelte taleres bilingvale sprogbrug, dvs. idiosynkra-

tisk brug af dansk med eventuel engelsk indflydelse, og sproglige træk der forekommer systematisk i hele gruppen, dvs. amerikadanske træk.

5. AMERIKADANSKE TRÆK: KONTAKTINDUCERET FORANDRING

Dansk-amerikanernes sprog er et produkt af den intensive kontaktsituation mellem et samfundsmæssigt dominerende sprog, engelsk, og et immigrant- og mindretalssprog, dansk. Under disse omstændigheder er det forventeligt at det ikke-dominante sprog konvergerer hen imod det dominerende sprog og dermed begynder at divergere fra sin oprindelige form. Intensiv sprogkontakt kan føre til at nye varieteter opstår (fx pidgin- eller kreolsprog, andre kontaktvarieteter, Matras 2009: 275ff, Winford 2003: 11ff). Men også selvom der ikke opstår en ny varietet (som kræver visse sociohistoriske forudsætninger), er det forventeligt at intensiv sprogkontakt fører til kontaktinduceret sprogforandring, ikke mindst på grund af den formindskelse af den kognitive belastning som udnyttelsen af fælles strukturer i begge sprog fører til (jf. Matras 2009: 151, 235). Dette afsnit beskriver udnyttelsen (eller skabelsen) af fælles (konvergente) strukturer i dansk-amerikanernes sprog.

Sproget i SpAmDa Corpus kan ikke uden videre sammenlignes med nutidig danmarksdansk sprogbrug. Men da der ikke findes et tilsvarende korpus for en samtidig danmarksdansk talergruppe⁶, er de sproglige træk der diskuteres nedenfor, blevet sammenholdt med Ordbog over det danske Sprog (herefter ODS) og, i et vist omfang, dialektordbøger og dialektbeskrivelser.

Forandringer i leksikon

En form for kontaktinduceret forandring ses i den betydningsforandring som visse verber har gennemgået i amerikadansk. Fx har *gå* i dansk-amerikanernes tale opnået en bredere vifte af betydninger end i danmarksdansk. Amerikadansk *gå* betegner på samme måde som engelsk *to go* al form for bevægelse (ligesom på amerikanorsk, Johannesen & Laake 2012: 374⁷). I denne betydning rækker verbet ud over det danmarksdanske *at gå* der betyder 'at bevæge sig til fods', når det optræder i forbindelse med en animat agens. Eksemplerne (1) og (2)

viser tydeligt forskellen mellem det danmarksdanske og det amerikanske 'gå':

- (1) Jeg kunne have gået hjem [til Danmark, KK] to gange, men jeg har al min familie her, you know, så jeg bliver her. (87e)
- (2) Så efter jeg havde været i Colorado for six months, seks måneder, gik jeg til Minnesota. (85a).

ODS viser *at gå* (opslagsord *gå*) i forbindelse med nogle rejseaktiviteter, dog kun meget begrænset i forbindelse med en animat agens. Det betyder at der i sprogkontakten med engelsk har fundet en stabilisering af en mere perifer betydning af verbet sted. Dog bruges verbet i SpAmDa Corpus i langt flere kontekster end ODS nævner, idet det dækker over alle bevægelses- eller rejseaktiviteter. Det kan derfor konstateres at der ud over stabiliseringen også har fundet en udvidelse af den overordnede betydning, 'at bevæge sig til fods', sted. Amerikadansk *at gå* forekommer med 98 forekomster. Dette (og alle forekomster der er nævnt i det følgende) kan holdes op mod korpus' samlede størrelse på 90.000 ord.

En anden amerikadansk verbalkonstruktion er *at gå til* i forbindelse med en institution som fx skole (35 forekomster, jf. (3) og (4)):

- (3) Efter han døde, gik jeg til arbejde (86b)
- (4) Ja, der gik vi begge to til skole (98b)

Når konstruktionen bruges i forbindelse med arbejde, erstatter det det mere specifikke verbum *at arbejde*, mens den i forbindelse med stedsangivelserne kirke og skole bruges i betydningen 'at gå i kirke' = 'at deltage i gudstjenesten' og 'at gå i skole' = 'at deltage i undervisningen' (konteksten udelukker at der her er tale om den bogstavelige betydning 'at gå' i modsætning til fx 'at køre').

Derudover optræder *at leve* brugt i betydningen 'at bo, at være bosat' systematisk i hele SpAmDa Corpus' talergruppe (40 forekomster), svarende til det engelske *to live* (jf. (5)):

- (5) ... en fætter og kusine som levede i Chicago (76a)

Derudover forekommer *at lide*, modelleret efter engelsk *to like something*, men stadig i betydningen af 'at kunne lide, at synes om' (21 forekomster, jf. (6)):

(6) ... så kom han herover i 1925 at se om han still lidte det herovre (94a)

I de biografiske narrativer som SpAmDa Corpus er præget af, forekommer der mange overgangsverber fx *født* i sammenhæng med beretninger om fødested og fødeår. På engelsk konstrueres verbet i passiv med *to be* uanset om verbet betegner en tilstand eller en overgang, mens passiv af *født* som overgangsverbum på danmarksdansk konstrueres med *at blive* (*Han blev født* vs. tilstandsbeskrivelsen *Han er født*). Som eksemplerne (7) og (8) viser, har amerikadansk opgivet denne adskillelse til fordel for en passivdannelse af overgangsverber med *være*:

(7) Han var født i nittenhundrede en og tredive (95b)

(8) ... det lille land hvor jeg var født (86b)

I amerikadanske passivkonstruktioner kan forekomsten af hhv. *blive* og *være* altså ikke bruges som kriterium som adskillelse mellem konteksterne 'overgang' overfor 'tilstand'. Derfor er talerperspektivet et kriterium: Når fortælleren bruger *være født* i datid, signalerer dette på danmarksdansk en afsluttet livstilstand (*Han var født i Hørsholm i 1890* = vedkommende er død). Dette giver ikke mening i forbindelse med fortællinger i 1. person singularis hvor fortælleren jo åbenbart er lyslevende. Her er det derimod sandsynligt at brugen af *var* er en replikation af den engelske passivkonstruktion. Det samme gælder når andre personer end fortælleren selv omtales: Hvis vedkommende på fortællingens tidspunkt stadig er i live, analyseres *var født* som amerikadansk passivkonstruktion med overgangsbetydning (jf. eksempel ved informant 95b som omtaler sin yngste søn der er i live). Hvis der forekommer punktuelle tidsangivelser, understøtter dette kriterium læsningen af passivkonstruktionen som overgangsverbum (jf. igen eksemplet ved informant 95b). Tabel 1 viser forekomsterne i SpAmDa Corpus:

TABEL 1: 'FØDT' SOM OVERGANGSVERBUM

FØDT SOM OVERGANGSVERBUM	KONTEKST	FOREKOMSTER	RESULTATER
form af <i>blive + født</i>		4	danmarksdansk
<i>var født</i>	1. pers. sing.	21	amerikadansk
<i>var født</i>	anden person (levende)	9	amerikadansk
<i>var født</i>	anden person (død)	10	danmarksdansk

Tabel 1 viser at de amerikanske passivkonstruktioner af *født* som overgangsverbum overgår de danmarksdanske konstruktioner tydeligt: 14 forekomster af danmarksdansk versus 30 forekomster af amerikadansk. Brugen af *være* i forbindelse med overgangsverber nævnes også af Hasselmo (2005: 2133) som et kendetegn på amerikanorsk og amerikaisvensk. Konstruktionen kan altså kategoriseres som et amerikaskandinaviske træk.

En variabelanalyse af brugen af durative præpositioner viser at amerikadansk har udviklet en ny durativ præposition *for* som bruges på skift med danmarksdansk *i*. Følgende sætning viser et eksempel:

(9) Jeg arbejdede i Chicago for to år (01a_03a)

At brugen af *for* er meget etableret, viser forholdet mellem forekomsterne af *i* og *for* i sammenhæng med durative tidsangivelser: Samlet optræder 213 kontekster af *for* og *i* i sammenhæng med en durativ tidsangivelse (100%). Heraf dannes 108 forekomster med *i*, svarende til danmarksdansk (50,7%) og 105 forekomster med *for* (amerikadansk, 49,3%). Konklusionen må blive at *for* som durativ præposition er et etableret amerikadansk træk, men også at amerikadansk er præget af varians i brugen af *for* og *i*: Amerikadansk har ikke én, men to durative præpositioner.

Udover forskydningen i betydning, indeholder SpAmDa Corpus mange engelske leksemer eller fraser i en ellers dansk sætning (dvs. med dansk leksikon og dansk syntaks). Kodningen som 'engelsk' skal i denne sammenhæng forstås rent deskriptivt: Kodningen for sprog [+/- engelsk] har afhængt af ordenes hhv. morfemernes optræden i engelske hhv. danske ordbøger. Heraf udledes ikke en definition af

disse elementer som enten spontane kodeskift (skift mellem dansk og engelsk) eller som etablerede leksikalske lån der måske nok har deres oprindelse i engelsk, men er blevet til en del af talernes danske ordforråd. Sprogkodningen er kun en operationalisering med henblik på en deskriptiv opmærkning af disse elementer. SpAmDa Corpus er ikke tilstrækkeligt grundlag for at definere elementer af engelsk oprindelse som enten kodeskift eller leksikalsk lån: Forholdet mellem kodeskift og lån må generelt siges at være et kontinuum. Et leksem der starter som spontant og idiosynkratisk kodeskift, kan efterfølgende blive til et etableret lån, men etableringsprocessen kan kun evalueres på et repræsentativt og især diakront datagrundlag (jf. Gardner-Chloros 2010: 195).

De 'engelske' elementer i korpusset er kodet som ord (i modsætning til fx ytringer eller sætninger), for ordklasse, for sprog og for morfologi mht. sprog. Dette gør det muligt at finde frem til alle disse elementer, evaluere deres optræden med henblik på ordklasse og evt. med henblik på om de optræder med dansk eller engelsk morfologi. Umiddelbart påfaldende er den høje forekomst af engelske diskurspartikler (420 forekomster). Det er både ord og idiomatiske fraser som fx *well*, *see*, *sure* og *you know*, *by God* og *all right*. Diskurspartiklerne forekommer også i samtaler som ellers næsten ikke indeholder engelske elementer, og hos nogle informanter forekommer næsten udelukkende disse diskurspartikler og så godt som ingen danske.

(10) Så kommer der, by God, et tog forbi. (87b)

Den udprægede brug af disse diskurspartikler (engelske eller af engelsk oprindelse) nævnes også af Hasselmo i hans gennemgang af amerikaskandinaviske træk (Hasselmo 2005: 2131).

Substantiverne *farm* (38 forekomster, også i form af sammensætninger som fx *farm-hus*) og *farmer* (23 forekomster) samt verbalstammen *farm* (13 forekomster) er blevet optaget i informanters sprogbrug. Det synes at være nye ord for nye koncepter: Forskellen mellem en gård/landbrug i begyndelsen af det 19. århundrede i Danmark og amerikansk landbrug mellem 1920–1960 har nok været tilstrækkelig stor til at kræve nye betegnelser. Verbet *at farme* dækker både konceptet 'at drive et landbrug' som erhvervsbetegnelse (*og så har a farmet* (91a)) og det

mere konkrete 'at dyrke jorden' (*og så havde han to oxen, dem farmede han med i to år* (01a), *vi farmede femhundredeogtres acres* (96i)). I danske ytringer optræder verbet aldrig med engelsk morfologi, men med dansk verbalbøjningsendelse. Dette tyder på en etablering i amerikadansk.

Der er en hel del andre verber og substantiver med engelsk oprindelse og dansk morfologi der forekommer spredt over flere informanter (fx *yard* eller verbalstammen *rent* 'leje (ud)'). Dog er det på SpAmDa Corpus' grundlag ikke muligt at vurdere om deres forholdsvis begrænsede optræden skyldes begrænsningen i datagrundlaget eller at disse træk trods alt er idiosynkratisk sprogbrug.

Forandring i syntaks

Bortset fra forandringer i leksikon viser SpAmDa Corpus en systematisk forandring inden for ordstillingen i deklarativer sætninger. Mere præcist drejer det sig om rækkefølgen af subjekt og finit verbum i deklarativer sætninger med et venstreplaceret element, fx et topikaliseret adverbial, en foranstillet ledsætning, indledende *så, men så eller og så*. I det følgende gennemgås disse kontekster enkeltvis for at kunne vise den kontaktinducerede forandring.

Kontekst 1. Deklarative sætninger med et topikaliseret adverbial: I denne kontekst optræder både danmarksdansk ordstilling [ADV]VS og amerikadansk ordstilling [ADV]SV (jf. (11)):

(11) Tolv mil æ styk [ADV] de [S] gik [V] om aftenen (01a)

Kontekst 2. Deklarative sætninger med en foranstillet ledsætning: Også i denne kontekst optræder både danmarksdansk ordstilling [LED]VS og amerikadansk ordstilling [LED]SV (jf. (12)):

(12) Den første dag vi kom op der [LED], de [S] sagde [V] godmorgen (01a)

Kontekst 3. Deklarative sætninger med det engelske adverbial *then* i fundamentfeltet. I denne kontekst forekommer altid amerikadansk ordstilling (37 forekomster, 100%), uanset om konjunktionfeltet er tomt eller udfyldt. Tilsyneladende er det/de indledende engelske ele-

menter en meget stærk udløser for den amerikadanske/engelske ordstilling (jf. (13) og (14).

(13) Then jeg gik til California og blev gift (92d)

(14) Og then vi havde en times fodbold (99b)

Ud over disse tre kontekster ses der et skift i syntaksen når *så* optræder indledende i deklarativer sætninger. Dette beskrives i det følgende som kontekst 4 og 5.

Kontekst 4. Deklarative sætninger med indledende *så*. I disse kontekster optræder både ordstillingen [*så* VS] i 57,7% af tilfældene (52 forekomster) og [*så* SV] i 42,3% af tilfældene (38 forekomster). Danmarksdansk grammatik adskiller mellem den tilordnende resultative konjunktion *så* og det anaforiske adverbium *så*. Hvis konjunktionen *så* optræder indledende i deklarativer sætninger, kan det udløse inversion af subjektet og verbet (*Det sner så S-togene kan ikke køre vs. Det sner. Så kan S-togene ikke køre*, citeret efter Hansen & Heltoft 2011: 976), mens det anaforiske adverbium *så* med assertiv betydning burde følges af umarkeret V2-ordstilling (Hansen & Heltoft 2011: 978). Som nævnt, består SpAmDa Corpus for størstedelen af retrospektive biografiske fortællinger. I denne teksttype er det i mange tilfælde meget svært at skelne systematisk mellem resultativ tilforordnings-*så* og *så* som anaforisk adverbium, grundet samspillet af resultativ semantik og anaforisk funktion, jf. sidste sætning i eksempel (15):

(15) Og disse her to unge, de sad og morede sig over hende, og siger forskellige ting og så ler de, ja, de synes det var vældig morsomt. Så de står af toget og der var ikke mere tale om det. (06d)

Ordstillingen er, i modsætning til danmarksdansk, ikke et entydigt kriterium for en analyse af *så* som adverbium eller konjunktion, med tilsvarende forskellige muligheder for placering af verbum og subjekt: Hvis danmarksdanske deklarativer sætninger viser rækkefølgen [*så* SV], analyseres *så* som konjunktion (Becker-Christensen 2010: 77). I SpAmDa Corpus er dette kriterium ikke brugbart, da ordstillingen [*så* SV] lige så vel kan være udløst af sprogkontakten dvs. den helt umar-

kerede engelske ordstilling [*so* SV] i deklaratve helsætninger. Amerikadansk *så* kan altså bedst beskrives som et semantisk vagt (eller bredt) leksikalsk forbinderelement der neutralt betegner 'følge'.

Kontekst 5: Deklarative sætninger indledt af *men så* eller *og så*. Følger man danmarksdansk grammatik i analysen af denne kontekst står *men/og* i konjunktionalfeltet og *så* som adverbium står i fundamentfeltet, og følges ikke umiddelbart af subjektet (Becker-Christensen 2010). SpAmDas talere bruger dog både den danmarksdanske syntaks [*og så/men så* VS; 75,3%; 67 forekomster, jf. (16)] og det man må kalde amerikadansk syntaks [*og så/men så* SV; 24,7%, 22 forekomster, jf. (17)].

(16) Og så arbejde han i dairying factory for to år (03a)

(17) Og så jeg var lærer på teknisk skole om aftenen (21a)

Den kontaktinducerede forandring i syntaksen som kan ses her, implicerer at amerikadansk ikke kan beskrives med de danmarksdanske syntaktiske beskrivelser. Dog viser tabel 2 at ordstillingen ikke har gennemgået et absolut skift: Til trods for den gennemgående kontaktinducerede forandring der ses i alle konteksterne, følger ordstillingen i mange kontekster også stadig danmarksdansk.

TABEL 2: ORDSTILLINGEN I DANMARKSDANSKE OG AMERIKADANSKE DEKLARATIVE SÆTNINGER I KONTEKST 1-5

KONTEKST	DANMARKSDANSK	SPAMDA CORPUS	RESULTATER
1. Venstreplaceret adverbial	VS	VS og SV	Stabilitet, men også kontaktinduceret forandring
2. Foranstillet ledsætning	VS	VS og SV	Stabilitet, men også kontaktinduceret forandring
3. Initialt <i>then</i>	-	SV	Kontaktinduceret forandring
4. Initialt <i>så</i>	VS og SV	VS og SV	Kontaktinduceret forandring af <i>så</i> til sekventielt forbinderelement med mulighed for VS eller SV
5. Initialt <i>men så/og så</i>	VS	VS og SV	Stabilitet, men også kontaktinduceret forandring

Især for amerikanorsk er den syntaktiske forandring fra VS til SV også blevet beskrevet, dog med fokus på konteksterne 1 og 2 (Hjelde 2001; for amerikavensk: Larsson et al. 2012). De fleste analyser af forandringen fra VS til SV i amerikanorsk og amerikavensk tager udgangspunkt i en analyse af enkelte informanternes talesprog. Her kan det være svært at vide om den syntaktiske forandring er et individuelt træk eller en gennemgående sprogforandring i gruppesproget. I visse tilfælde nævnes den syntaktiske forandring som eksisterende træk, men uden en kvantitativ evaluering (men se dog Eide & Hjelde forthc for en grundig og delvis diakron evaluering af udviklingen fra VS til SV).

6. DISKUSSION AF RESULTATER

Indsamlerne af de optagelser der ligger til grund for SpAmDa Corpus, Kjær og Baumann Larsen, beskriver dansk-amerikanernes sprog som et sprog i opløsning, karakteriseret af ekstrem sprogblanding og kaotiske kodeskift (Kjær & Baumann Larsen 1974; 1978: 191; 1987: 265). Med henblik på en videreudvikling af sproget til en amerikadansk varietet konkluderer de at “[u]dvandrenes danske talesprog kunne ikke fastholdes i de oprindelige normer (dialekter), og nye fælles normer opstod aldrig” (Kjær & Baumann Larsen 1991: 36). Denne artikel har vist at dette billede skal nuanceres: Dansk-amerikanernes danske sprog er ikke bare gået i opløsning i form af kaotiske sprogblandinger. Sprogforandringen har derimod udløst systematisk divergens fra danmarksdansk talesprog og ledt til eksistensen af ikke-idiosynkratiske amerikadanske træk.

Generelt kan det konkluderes at den kontaktinducerede forandring i amerikadansk ikke er spektakulær. Forandringer i leksikon i form af kodeskift og/eller lån, betydningsforskydning og overtagelse af syntaks er typiske for intensive kontaktsituationer, ikke mindst når situationen er præget af en proces af graduel sprogskift og sprogdød (jf. fx Winford 2008: 259ff.). Sammenlignes resultaterne med amerikanorsk og amerikavensk, som pga. det genetiske slægtskab og typologiske lighed er gode sammenligningsgrundlag, er det overraskende at så få etablerede leksikalske lån optræder (for amerikavensk jf. Hasselmo 1974; for amerikanorsk Haugen 1953, Johannessen & Laake 2012: 374f.). Om

dette er tilfælde eller et generelt træk i amerikadansk, kan ikke afgøres på grundlag af SpAmDa Corpus, men kræver systematisk analyse af flere data.

De amerikadanske træk som artiklen beskriver, er præget af den teksttype, de forekommer i, nemlig autobiografiske narrativer: Narrativer kræver tekstkohæsion og -kohærens. Dette kan tage meget forskellige former, bl.a. brugen af sætningsinitiale konnektorer (såsom *så*), men også topikalisering af information, som skaber tema-remaprogression. Udpræget brug af topikalisering samt sætningsinitialt *så* er syntaktiske kontekster hvor engelsk syntaks (SV) og danmarksdansk syntaks (VS) er forskellige. Det betyder at teksttypen implicerer en øget chance for at den syntaktiske forandring i amerikadansk (fra VS til SV) bliver synlig. Ligeledes lægger retrospektive biografiske fortællinger op til visse leksemer og konstruktioner, fx *født* som overgangsverbum i beretninger om skift i fortællerens liv. Også *at gå*, *at gå til* og *at leve* optræder tit i disse livsfortællinger idet de bruges til at beskrive forskellige stadier i fortællerens liv. Hermed øges altså chancen for at forskellene i de semantiske felter mellem engelsk og danmarksdansk gør sig gældende. Det samme gælder for durative tidsangivelser der så bliver realiseret som enten *for* eller *i*. Kort sagt, så har SpAmDa Corpus altså en række karakteristiske træk (som følge af at det overvejende består af retrospektive biografiske narrativer) hvilket kan antages at påvirke resultaterne.

7. AFRUNDING

Analyserne af den dansk-amerikanske kontaktsituationen og analyserne af dansk-amerikanernes talesprog er skridt på vejen hen imod et svar på spørgsmålet om hvorvidt der har eksisteret specifikke amerikadanske sproglige træk. Til trods for de mange faktorer der generelt ikke understøttede opretholdelsen af dansk i USA, er sproget blevet bibeholdt inden for dansk-amerikanernes forskellige netværk, og analyserne viser at der har udviklet sig et sprog, der systematisk afviger fra danmarksdansk. Der er ikke noget der tyder på at der i dag findes områder hvor dansk er blevet videregivet i familien lige fra masseemigra-

tionens udvandrere. Analyserne af SpAmDa Corpus må altså forstås som sproghistorisk arbejde.

Denne artikel har fokuseret på den kontaktinducerede forandring i leksikon og syntaks, men et andet, lige så interessant udgangspunkt er sproglig stabilitet: Hvilke træk i dansk-amerikanernes sprog divergerer ikke fra danmarksdansk, dvs. er forblevet stabile til trods for den intensive kontakt? Disse stabile træk er også en del af amerikadansk, men er her af pladsgrunde ikke taget med. Med henblik på datagrundlaget for analyserne må det siges at SpAmDa Corpus er sammensat af punktuelle øjebliksbilleder af en gruppe dansk-amerikaneres sprogbrug i 1966, 1973 og 1976. Med henblik på et generelt udsagn om eksistensen af amerikadansk som selvstændig varietet er det derfor ikke til at sige om korpusset viser et kvantitativt højdepunkt, en lav eller en gennemsnitlig forekomst af amerikadanske træk. For en vurdering af udviklingen i amerikadansk bør både tidligere og senere data inddrages.

Karoline Kühl

Institut for Nordiske Sprog og Sprogvidenskab & Nordisk Forskningsinstitut

Københavns Universitet

jkt404@hum.ku.dk

NOTER

- 1 I det følgende bruger jeg betegnelsen 'danmarksdansk' for dansk der tal(t)es i Danmark med tilsvarende regional variation. Danmarksdansk er ikke det samme som 'standarddansk' idet standardsproget ikke tager højde for de regionale forskelle i sprogbrugen, som den naturlige sprogbrug indeholder.
- 2 Dette tal indeholder en del usikkerheder idet fx forskellen mellem fødested og sidste permanente opholdssted først sent blev registreret af de amerikanske myndigheder (jf. Grøngaard Jeppesen 2005, 2011 for fejkilder og muligheder for beregning). Der er dog taget hensyn til (re-)emigrationen til Danmark.
- 3 Det lykkedes at oprette en hel del af sådanne bosættelser: Som den første Tyler, Minnesota, og, som den seneste i 1911, Solvang i Californien. For 'kolonisagen' se Bredmose Simonsen (1990) for en detaljeret beskrivelse af livet i Tyler.
- 4 Den US-amerikanske census er folketællinger der gennemføres hvert 10. år siden 1790 (se www.census.gov).
- 5 SpAmDa Corpus er sammensat af forfatteren inden for postdoc-projektet 'Dansk uden for Danmark' (2012-2014) som har været finansieret af Det Frie Forskningsråd og blev huset af Nordisk Forskningsinstitut og LANCHART ved Københavns Universitet. SpAmDa Corpus er opbygget af udskrifter (ikke lydfiler). Korpusset er ikke offentligt tilgængeligt. SpAmDa Corpus skal forstås som et forarbejde til den digitalisering, (gen)udskrivning og analyser af (bl.a.) hele Kjær og Baumann Larsens materiale som p.t. foregår inden for projektet 'Danske Stemmer i USA og Argentina' ved Københavns Universitet.
- 6 Der findes selvfølgelig optagelser af talere med samme fødselsår i Danmark. Disse lader dog for de flestes vedkommende at være udvalgt og optaget med henblik på bevaringen af dialektale træk således at de ikke danner et sprogligt neutralt sammenligningsgrundlag for SpAmDas talere som generelt er undergættet dialektnivellering.
- 7 Det er oplagt med en sammenlignende analyse af mange træk i de amerikanskandinaviske sprog. Dette er dog ikke målet med den foreliggende artikel som først og fremmest er en (første) beskrivelse af amerikadansk og dets tilblivelsesbetingelser. Af pladsgrunde refereres resultater fra amerikanorsk og amerikavensk kun kort hvor det skønnes relevant.

LITTERATUR

- Becker-Christensen, Christian (2010) *Dansk syntaks. Indføring i dansk sætningsgrammatik og sætningsanalyse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Bredmose Simonsen, Henrik (1990) *Kampen om danskbeden. Tro og nationalitet i de danske kirkesamfund i Amerika*. Aarhus Universitetsforlag.
- Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (red.) *Ordbog over det danske Sprog. Historisk ordbog 1700-1950*. København: Gyldendal.
- Eide, Kristin Melum & Arnstein Hjelde (under udg.) “Verb second and finiteness morphology in Norwegian heritage language of the American Midwest.” J. B. Johannesen & J. Salmons (red.) *Germanic heritage languages in North America: Acquisition, attrition and change*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Fishman, Joshua (1972) “Domains and the relationship between micro- and macro-sociolinguistics.” John Gumperz (red.) *Directions in sociolinguistics. The ethnography of communication*. New York: Holt, Rinehart & Winston. 435-453.
- Gardner-Chloros, Penelope (2010) “Contact and code-switching.” Raymond Hickey (red.) *The Handbook of Language Contact*. Malden: Wiley-Blackwell. 188–207.
- Grøngaard Jeppesen, Torben (2005) *Danske i USA 1850-2000. En demografisk, social og kulturgeografisk undersøgelse af de danske immigranter og deres efterkommere*. Odense: Odense Bys Museer.
- Grøngaard Jeppesen, Torben (2011) *Scandinavian descendants in the United States. Ethnic groups or core Americans?* Odense: Odense Bys Museer.
- Grøngaard Jeppesen, Torben (2013) “Danskhed i det fremmede? Forelæsning holdt den 15. marts 2012 i anledning af udnævnelse som adjungeret professor ved Det Humanistiske Fakultet, Syddansk Universitet”. Odense Bys Museer (red.) *Fynske Minder 2013*. Odense: Odense Bys Museer. 23–42.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det danske sprog*. 3 bind. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Hasselmo, Nils (2005) “History of the Scandinavian emigrant languages”. Oskar Bandle et al. (red.) *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages*. Berlin/New York: de Gruyter. 2127–2141.
- Hasselmo, Nils (1974) *Amerikasvenska. En bok om språkutvecklingen i Svensk-Amerika*. Lund: Berlingska Boktryckeriet.
- Haugen, Einar (1953) *The Norwegian Language in America*. Philadelphia: Philadelphia University Press.
- Hjelde, Arnstein (2001) “A bilingual community and research problems: The Coon Prairie settlement and problems of distinguishing language contact phenome-

- na in the speech of Norwegian Americans.” Sture Ureland (red.) *Global Euro-linguistics. European Languages in North America - Migration, Maintenance and Death*. Tübingen: Niemeyer. 209-230.
- Hvidt, Kristian (1971) *Flugten til Amerika eller Drivkræfter i masseudvandringen fra Danmark 1868-1914*. Århus: Universitetsforlaget.
- Johannesen, Janne Bondi & Signe Laake (2012) “Østnorsk som norsk fellesdialekt i Midtvesten”. J. B. Johannesen & Joseph Salmons (red.) *Norske i Amerika. Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 30 (2). Oslo: Novus. 365-380.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen (1972) “Dansk i Amerika: Status og perspektiv”. Dansk Sprognævn (red.) *Sprog i Norden 1972. Årsskrift for de nordiske sprognavn. København*. 45–58.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen (1974) “‘De messy ting’. Om kodeskift i dansk-amerikansk”. Poul Andersen et al (red.) *Festskrift til Kristian Hald. København: Akademisk Forlag*. 421–430.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen (1978) “Problems and Observations of American-Danish”. John Weinstock (red.) *The Nordic Languages and Modern Linguistics 3. Proceedings of the Third International Conference of Nordic and General Linguistics*. Austin, Texas. 189–191.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen (1987) “A study of the vocabulary in an American-Danish community.” Steffen E. Jørgensen, Lars Scheving & Niels Peter Stilling (red.) *From Scandinavia to America. Proceedings of a conference held at Gl. Holtegaard*. Odense: Odense University Press. 265-266.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen (1991) “‘Det var kind of tough’”. Et lærestykke om norm”. *Mål og Måle* 14(1-2). 36-36.
- Kühl, Karoline (2012) “Ad hoc contact phenomena or established features of a contact variety? Evidence from corpus analysis.” Thomas Schmidt & Kai Wörner (red.) *Multilingual corpora and multilingual corpus analysis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 199-214.
- Larsson, Ida Sofia Tingsell, Maia Andréasson, Benjamin Lyngfelt, Jenny Nilsson (2012) “Amerikasvenskan för och nu.” J. B. Johannesen & J. Salmons (red.) *Norske i Amerika. Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 30 (2). Oslo: Novus. 263-286.
- Meyerhoff, Miriam (2002) Communities of practice. Jack Chambers, Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (red.) *The handbook of language variation and change*. Oxford: Blackwell. 526-548.
- Petersen, Peter L. & John M. Nielsen (1992) “Peter Sørensen Vig - Danish-American Historian.” Birgit Flemming Larsen & Henning Bender (red.) *Danish emigration*

- to the U.S.A. Aalborg: Danes Worldwide Archives in collaboration with the Danish Society for Emigration History. 124–141.
- Polinsky, Maria & Olga Kagan (2007) “Heritage Languages: In the ‘Wild’ and in the Classroom.” *Language and Linguistic Compass* 1(5). 368–395.
- Stølen, Marianne (2010) *The story of Den Røde - a Danish-American songbook. A century of identity formation in songbook use*. København: Vartov.
- Winford, Donald (2008) *An introduction to contact linguistics*. Oxford: Blackwell.
- Wolfram, Walt (2002) “Language Death and Dying” Jack Chambers, Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (red.) *The handbook of language variation and change*. Oxford: Blackwell. 764–787.